

CHRISTINA ENGBLOM

Oscar Dahlbäcks kamp. Om Rydbergmuseets tillkomst.

I trapphallen i Viktor Rydbergmuseet i Jönköping hänger ett porträtt målat av Gertrud Klein 1931 och skänkt till museet av Erik, Gunnel och Barbro Dahlbäck. Porträttet föreställer borgmästare Oscar Dahlbäck och det är rätt man på rätt plats.

Oscar Dahlbäck, född 1886, var jurist, under ett par år borgmästare i Vadstena och 1923-1953 borgmästare i Jönköping. Men framför allt var han den främste tillskyndaren av ett Viktor Rydbergmuseum i staden.



Museet är inrymt i Jönköpings äldsta hus och det är Jönköpings hembygdsförening Gudmundsgillet som ansvarar för det. Och det är självklart att det är Oscar Dahlbäck som möter alldeles innanför dörren. Ingen har som han kämpat för att skapa detta museum och hålla minnet av Viktor Rydberg och hans gärning levande i Jönköping.

I Gudmundsgillet arkiv förvaras *Oscar Dahlbäcks arkiv*. Fyra välfyllda mappar som innehåller material med anknytning till Viktor Rydberg och museets tillkomst. Det är brev- växlingar om stort och smått, mängder av tidningsurklipp, utskrift av radioprogram, sammanträdesanteckningar och protokoll.

Uppvuxen i Piteå kom Oscar Dahlbäck först i vuxen ålder till Vätterbygden. Juriststudierna bedrev han i Uppsala. Samtidigt som han var borgmästare i Jönköping var han riksdagsman i andra kammaren för Folkpartiet 1937-40. Han var också kommunalt engagerad; han var bl.a. ordförande i fattigvårdsstyrelsen. Aktiv inom nykterhetsrörelsen såg han behovet av en helnykter restaurang i Jönköping och var en av de ledande vid tillkomsten av Mäster Gudmunds källare. Överhuvudtaget var Oscar Dahlbäck en mycket aktiv person: bland de arkiverade tidningsklippen finns många och långa artiklar av borgmästaren själv (vid det laget pensionär). I Jönköpings-Posten publicerades 1959 tre artiklar med rubriken *När Viktor Rydberg blev professor*; samma år införde Smålands Folkblad tre artiklar om *Branting och Viktor Rydberg*. I januari detta år kunde man i Jönköpings-Posten läsa tre artiklar om *Viktor Rydbergs välgörare under hans uppväxttid*. Tre artiklar om konstverk med anknytning till Rydberg fick Dahlbäck publicerade i Smålands Allehanda 1960. Detta är bara några exempel på hans flitiga skrivande.

I arkivet finns också ett flertal artiklar av andra skribenter som behandlar Viktor Rydbergs liv och verk, samt recensioner av verk om Rydberg. Till exempel infördes i Smålands Folkblad 1944 en artikel av fil.dr Bertil Dahlström med rubriken *Viktor Rydberg och Jönköping*, 1957 behandlades i Smålands

Allehanda *Rydberg och vår tid* av revisor Sigfrid Leifland och redaktör Hans Green skrev samma år om *Viktor Rydbergs Jönköping*.

I en text från 1960 (uppenbarligen opublicerad) med rubriken *Jönköping och Rydbergsmindet* redogör Oscar Dahlbäck för bakgrunden till sitt arbete för att skapa ett Rydbergmuseum i författarens barndomsstad.

År 1928 arrangerades i Jönköping en stor hantverks-, industri- och konstutställning i Ryhovs-kasernerna, som just övergivits av Jönköpings regemente. Mässan pågick mellan den 20 juni och 11 augusti och hade mer än en halv miljon besökare. Bland de kulturella inslagen ingick ett firande av årets stora Rydbergjubileum. I Dahlbäcks krönika beskrivs det så här:

År 1928 firade Jönköpings stad hundraårsminnet av Viktor Rydbergs födelse dels med anslag av stadsfullmäktige genom en ståtlig minnesfest och dels genom en hela sommaren pågående exposition av rydbergiana, vilken besöktes bl.a. av Gustaf V i samband med hantverks- och industriutställningen i Ryhovskasernerna. Som ordförande i kommittén för dessa anordningar kom jag att bliva rätt förtrogen med rydbergsminnena och knöt då för deras hopbringande förbindelser på olika håll i landet med institutioner, företag och enskilda personer, som hade om hand föremål av hithörande slag. Därmed uppstod hos mig tanken att i diktarens fädernestad så småningom åstadkomma och på ett mera varaktigt och påtagligt sätt bevara dragen av hans liv och gärning samt av hans betydelsefulla inflytande på svensk kultur under årtionden efter hans död och säkerligen även i framtiden.

Från förberedelserna för detta jubileum finns brev bevarade. I ett brev avböjer Verner von Heidenstam att medverka som talare med hänvisning till att han lider av en besvärande heshet. Dessutom skriver han att han tyvärr inte har några "reliker" att komma med. Men han skriver också att Viktor Rydberg

**Viktor Rydbergs-
utställningen.**

Vacker och rikhaltig samling Ryd-
bergsminnen nu hopbrakt
i födelsestaden.

Den kommitté, som ordnar med
Viktor Rydbergsutställningen, lät
som bekant för någon tid sedan
införa ett upprop i pressen landet
runt med en vädjan att föremål,
som lämpade sig för minnesutställ-
ningen, måtte ställas till kommit-
téns förfogande.

Uppropet här haft åsyftad ver-
kan, konstaterar borgmästare
Dahlbäck, kommitténs ordförande,
vid ett samtal med Sm. A., men na-
turligtvis har kommittén inte kup-
nat slå sig till ro med händerna i
kors och bara vänta på vad som
skulle strömma in av sig självt.
Det har krävts ett intensivt ar-

Klipp ur Smålands Allehanda ... (Oscar Dahlbäcks arkiv)

"... var en av de första, som välvilligt kom mig till mötes vid min debut i ungdomsåren. Hans brev till mig har jag emellertid skänkt jämte Snoilskys, Strindbergs, och andras från den tiden till Författareföreningen och de ligger nu på Riksbiblioteket i Stockholm. ..." Undertecknat "Vördsammast Verner von Heidenstam."

Men Dahlbäck gav sig inte. I ett brev en vecka senare skriver Heidenstam att en högtalare inte tar bort "stämmans missljud utan gör det tvärtom bara hörbart för så många fler." Han rekommenderar Dahlbäck att i stället höra med professor Johan Bergman. (Johan Bergman var den förste rektorn för Djursholms Samskola, vars inspektor då var Viktor Rydberg.) Två månader senare (25/5) följer ett brev från författaren Bo Bergman, som har åtagit sig uppgiften att vara högtidstalare. Vilket förstås är en stor ära - "uppdraget kunde lämnas åt värdigare." Längre fram skriver han: "Jag tar för givet att talet icke bör vara långt - högst en halvtimme." Han ger också förslag på dagar då han kan komma. Framförhållningen tycks inte ha varit speciellt lång - de föreslagna dagarna är datum i juni och juli. I ett senare brev undrar han om det finns belysning på talarstolen, eftersom talet ska hållas på kvällen.

Industri- och hantverksutställningen i Jönköping var alltså en stor succé med massor av besökare och främst förstås kungen. I detta verkar Rydbergsfirandet ha varit en ganska liten del. Men i Smålands Allehanda berättas 20 juni att "så gott som allt vad i Sverige finnes av intressanta rydbergiana samlats här." Minnesutställningen inrymdes i två rum i kanslihuset. Dessutom skulle utställningskommittén anordna "en stor högtidsfest, som är avsedd att bli en ungdomens och folklighetens hyllning åt minnet av den store Jönköpingssonen."

Den 7 augusti hade Smålands Allehanda ett referat av minnesfesten. "Viktor Rydbergsminnet värdigt firat i Jönköping" är rubriken. Skribenten beskriver lyriskt och detaljerat denna minnesfest. Det var augustimåne och fackelsken. Omkring trehundra fackelbärare och ett stort antal deltagare gick från stadsparken till Rådhusparken. Festen "rundradierades" dessutom. "När fackeltåget arrangerat sig i Rådhusparken och radiomikrofonerna kl. 10 inkopplats" blev det körsång och "därpå framträdde borgmästare Dahlbäck och angav gången av minnesfesten med tillrättaläggning även för radiolyssnarna, vilka torde ha fått en god föreställning om miljön." Tidningen

refererar också det högtidstal som hölls av teol. och fil. doktor Rurik Holm. Det blev alltså inte Bo Bergman som höll det.

Det var utställningen och minnesfesten som inspirerade Oscar Dahlbäck till skapandet av ett museum. Till sin besvikelse upplevde han att det var "svårt att uppmobilisera intresse för en sådan tankes förverkligande. Det var två invändningar som mötte mig vart jag än vände mig. Den ena löd: Du är för sent ute. Alla ting som en gång hört Viktor Rydberg till är skingrade på många olika håll och de som fått tag om dem släpper dem inte. Den andra var: Har du någon lokalitet, där eventuella samlingar kan utställas och beskådas, någon lokal med anknytning till Rydberg personligen här i Jönköping?"

Enligt Dahlbäck fanns det i Jönköping bara kvar en byggnad med anknytning till Viktor Rydberg. Det var Gamla lasarettet med Johan III:s hospital, där Rydberg bodde hos lasarettssysslomannen sedan hans mor avlidit i kolera 1834. Dahlbäck skriver: "Och på denna alltjämt kvarstående fastighet inriktade jag envetet mina strävanden under flera år samt lyckades - efter många hinders övervinnande - att vinna förståelse för saken från Tändsticksbolaget, som är ägaren och den pietetsfulle vårdaren av detta komplex av för vår stad så kulturhistoriskt värdefulla byggnad. Den 25 april 1951 utfäste sig sålunda Jönköping & Vulcans Tändsticksfabriks AB att upplåta Johan III:s Hospital för Rydbergs-samlingarnas förvarande hyresfritt, att tagas i besittning för detta ändamål så snart rådande bostadsbrist kunde hävas så att i huset boende kunde beredas bostad på annat håll."

Eftersom det inte fanns så mycket "rydbergiana" i Jönköping skulle samlingarna inte inriktas så mycket på föremål. "Vad som är av intresse är exempelvis inte att få se hur Rydberg hade ordnat sitt arbetsrum i Djursholm på gamla dagar, sedan han blivit välbeställd äkta man. Nej, långt mera fängslande måste det vara att genom en växande serie av samlingar från hans uppväxttid, genom alstren av hans litterära och konstnärliga skapelser få följa hans liv från vaggan till



Johan III:s hospital (till vänster). Gammalt vykort.

graven, att genom bilder från hans vandringar, arbets- och viloplatser få göra sig förtrogen med hans kampår och utveckling fram till mognat mästerskap, att genom de många böckerna om honom, tidskriftsuppsatser och tidningsartiklar som flödar ur pressen ännu i dag, studera hans alltjämt starka inflytande på ställningstagandet till vårt folks andliga livsfrågor."

Ambitionen var också att visa hur konstnärer inom olika områden inspirerats av Rydbergs verk. Dahlbäck nämner Stig Blombergs *Harpolekare* (i Rådhusparken), Nils Möllerbergs *Dexipposgrupp* (vid Djursholms läroverk) och operan *Singoalla*, komponerad av Gunnar de Frumerie.

Men Dahlbäck ville också att man skulle visa Rydbergs härstamning, "ett ätteträd, vars förgreningar bakåt ännu icke på långt när klarlagts" tillsammans med "minnen från faderns liv som fångvårdsföreståndare" eftersom man hade utlovats material om detta.

"Ett sällskap med uppgift att forska, samla och ordna allt som hör till den skönhets- och idévärld, som Viktor Rydbergs

ande besjälät, skulle hava en stor uppgift att fylla i hans fädernestad." Dahlbäck ville också ha hjälp av detta sällskap med insamling av material för att belysa olika skeden i Rydbergs liv. - Det dröjde ända till 1986 innan tanken på ett sällskap förverkligades, och då i Stockholm.

Den flitige Oscar Dahlbäck anordnade 21 september 1945 en högtid till 50-årsminnet av skaldens död. "Marschallerna flammade kring Viktor Rydbergs byst i Rådhusparken, där borgmästaren lade ned stadens krans." Vid festen i Brahesalen läste "huskvarnasonen, verskonstnären Alf Henriksson sin utmärkta prolog." Rydbergsforskaren Örjan Lindbergers minnestal "formade sig till en analys av idékampen i skaldens diktning och han drog fram de visionära framtidssyner, som göra Rydbergs diktning aktuell än i dag." Programmet innehöll för övrigt mycket sång och musik. Skådespelaren Holger Löwenadler, "som även han som gymnasist trampat Brahesalens golv, läste med dramatisk kraft och utmärkt diktning *Träsnittet i psalmboken* och första kapitlet ur *Vapensmeden*."

Ständigt arbetade Dahlbäck för att förverkliga sin idé - ett museum eller minnesrum tillägnat Viktor Rydberg. Den 10-11 juni 1950 uppfördes i Jönköpings stadspark krönikespelet *Vapensmeden*. Huvudsyftet var att samla in pengar till ett Rydbergmuseum, men också att uppmärksamma att det gått 55 år sedan Rydberg avled. Enligt Jönköpings-Posten var det en succé, med en publik på runt 2000 varje kväll. Först i samband med premiären avslöjades vem författaren var: "Jönköpings borgmästare dramatiker med blyghetens rodnad på kinden" är rubriken. Borgmästaren stod för såväl dramatisering som regi. Några år senare skrev Oscar Dahlbäck att "samlingarna har hopbragts genom behållningen från krönikespel uppförda redan 1950".

Outtröttligt letade han efter det han ville ha till sina samlingar. På Konstbörsen i Vecko-Journalen, i Svenska Dagbladet och Dagens Nyheter efterlyste han föremål och fick napp ibland. Han prenumererade på tidningarnas klipptjänst för att försäkra sig om att få allt som skrevs om Viktor Rydberg. Han

jagade förgäves ett intyg som Rydberg i sin egenskap av inspektor för Djursholms läroverk ska ha skrivit för Erik Axel Karlfeldt, som var lärare där en period. Sten Bergman skickade på begäran ett foto av sin far, Johan Bergman. Svensk-franska konstgalleriet kunde erbjuda en medalj i brons, utgiven till 100-års-minnet av skaldens födelse, utförd av Nils Möllerberg, till ett pris av 15 kronor.



Nils Möllerbergs medalj till 100-årsminnet av Viktor Rydbergs födelse (1928).

Fotograf: Gabriel Hildebrand;

upphovsrätt: Kungl. Myntkabinettet.

Bertil Hagman, presskommisarie vid Kungliga Teatern, översände ett par bilder från repriserna av operan *Singoalla* 1955. Riktigt intressant är utskriften av en radioserie om Nya Grottesången från 1957 ledd av Nils-Erik Bæhrendtz där kända radioprofiler som Sven Jerstedt och Viktor Vinde medverkade. Foton, affischer, exemplar av skoltidningen *Odins korpar*, originalupplagor, modeller av konstverk, nothäften - allt sökte han efter med hjälp av likasinnade. För "ätteträdet" tog han

kontakt med medlemmar av släkten Duker och med Nässjö Turisttrafik-förening om Dukersgården där.

Slutligen invigdes så muséet den 26 juni 1963. Enligt den samtida pressen utan pompa och ståt, men närvarande var bland andra landshövding Allan Nordenstam, stadsfullmäktiges ordförande Bengt Glemdal och förstås f. borgmästaren Oscar Dahlbäck, "som i 35 år arbetat för detta museum" och utan vars "hängivna arbete detta aldrig kommit till stånd".

I Jönköpings-Posten (2/10 1963) gör man en sammanfattning av muséets första månader. Besökarna har varit få, säkert beroende på att det varken fanns krafter eller resurser för ordentlig marknadsföring. De närmaste åren uppmärksammas muséet då och då i pressen och föreståndaren Sten Lindgren intervjuas.

Den 15 november 1965 övergick muséet i Gudmundsgilletts regi.

Oscar Dahlbäck avled 1966. Han avslutade en av sina artiklar i Jönköpings-Posten (7/7 1960) med följande ord:

In summa: Viktor Rydberg är som människa och diktare en karaktär som tål att synas i sömmarna. Han är en sådan personlighet som vinner vid närmare bekantskap, och en sådan, vars liv och kamp har ett budskap till sentida släkter.

Det var möjligheten att göra den bekantskapen och föra det budskapet vidare som Oscar Dahlbäck ville ge eftervärlden genom att skapa muséet.